

НАУЧНИ ПРОЯВИ И СЪБИТИЯ

SCIENTIFIC MANIFESTATIONS AND EVENTS

МЕЖДУНАРОДНА ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ „ВОЙНАТА ВЪВ ВИЗАНТИЙСКИ И СРЕДИЗЕМНОМОРСКИ КОНТЕКСТ (IX – XVI В.) – ИСТОРИЯ, АРХЕОЛОГИЯ, ФИЛОСОФИЯ“

Стоян Попов

ONLINE INTERNATIONAL CONFERENCE “WAR IN BYZANTINE AND MEDITERRANEAN CONTEXTS (9TH – 16TH CENTURIES) – HISTORY, ARCHAEOLOGY, PHILOSOPHY”

Stoyan Popov

В периода 8 – 10 декември 2023 г. се проведе научна конференция с международно участие под надслов „*Войната във византийски и средиземноморски контекст (IX – XVI в.) – история, археология, философия*“ (*Online International Conference „War in Byzantine and Mediterranean Contexts (9th – 16th centuries) – History, Archaeology, Philosophy*“). В нея взеха участие 79 водещи и млади учени, представители на редица научни, образователни и културни институции от България, Гърция, Великобритания, САЩ,

Румъния, Русия, Турция, ЮАР, Италия, Китай, Израел, Полша, Исландия, Чехия, Франция. Конференцията беше проведена в онлайн формат, а нейната организация осъществиха членовете на Организационния комитет: доц. д-р Paschalis Androudīs, катедра по История и Археология на университета „Аристотел“ в гр. Солун, Гърция; доц. д-р Стоян Попов, катедра История и археология към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, гр. Пловдив, България; д-р Georgios Theotokis, университет Ibn-Haldun, гр. Истанбул, Тур-

ция; Errikos Maniotis, докторант по археология в университета Masaryk, гр. Бърно, Чехия.

По време на трите дни на форума, участниците представиха **68** научни доклада, разглеждайки войната в Средиземноморския и Византийския свят от различни аспекти.

Програмният доклад изнесе **Florin Curta**. Той беше посветен на сравнението на ежедневния войнишки живот в крепостта Капидава в Румъния съответно през VI – началото на VII в. и през XI в.

В доклада си **Niki Koutrakou** представи метафоричното използване на военната терминология и език във византийски хагиографски текстове.

Марина Куришева коментира два ръкописа с византийски военни трактати (*Vat. gr. 1164, Paris. gr. 2442 + Barb. gr. 276*). На база на палеографските им особености авторката ги отнася към втората половина на X в. Тя изказа предположение, че те били поръчани от император Никифор II Фока.

Marco Muresu представи пред участниците в конференцията серия от метални предмети, датирани в VIII – IX в., произхождащи от Сардиния. Това са фрагменти от мечове, щитовете, върховете на копия и шпори, показващи наличието на военни части на острова от времето, когато той все още бил част от Византийската империя.

Dimitrios Sidiropoulos коментира византийските кораби – хеландион, дромон, памфинос и усякон, споменати в *De Ceremoniis* на имп. Константин VII Багренородни. Авторът изрази мнение, според което двата основни типа кораби – дромон и хеландион, се различават от другите само на база на екипажите им.

Sverrir Jakobsson анализира различни писмени извори, с различна датировка по отношение на ролята на княз Владимир Светославович за формирането на варяжкия

контингент във византийската армия. Според автора сведенията в „Повест временных лет“, датирана в XII в., касаещи събития от IX – X в., не са надеждни. По тази причина Sv. Jakobsson привлича по-ранни извори за отношенията на княз Владимир с Византия и изследва разликите между тях и „Повест временных лет“.

Докладът на **Алексей Щавелев** беше посветен на военната култура и традиции и техните промени и развитие през IX – XI в. На базата на „История“ на Льв Дякон, на военния трактат „Организация на военната кампания и тактика“ и на сведенията на персийския автор Ибн Мискавай, авторът показва интересни аспекти от военните обичаи и вярвания на русите от посочения период.

Андрей Федосов и Евгений Шинаков направиха кратък преглед на балканските военни кампании на Киевска Рус от средата на IX – края на X в., отразени в украинската историография от края на XX и началото на XXI в. Авторите спират вниманието си върху основните концепции и идеи в разглежданото от тях научно направление.

В докладът си **Ann Feuerbach** сравнява Варяжкия корпус с други наемнически групи, сражаващи се за християнски владетели.

Докладът на **Marek Meško** беше опит за съставяне на пълна картина на последната фаза на византийско-печенежката война през пролетта на 1091 г., довела до решителната битка при Левунион на 29.04.1091 г.

Marco Büttner анализира бинарните редукионизми като „справедливо/несправедливо“ в призива на папата за кръстоносен поход на събора в Клермон (1095 г.) и тяхната роля за легитимиране на ранното кръстоносно движение.

Joppe Gosker привлече вниманието на участниците в конференцията върху смесването на военните традиции в Йерусалимското кралство. Той изследва причините за

приемането на определени оръжия, характерни за Изтока, във франкска среда.

Şerban Marin хвърли светлина върху интересен аспект от военните конфликти, а именно действията, влияещи върху психологията на участниците. Конкретният случай, разгледан в доклада, е превземането на Тир през 1124 г. от венецианците и ролята, която изиграва писмото, изпратено на защитниците.

С проблемите на психологическата война се занимава в доклада си и друг участник в конференцията – **Кристиян Лъсков**. Той прави опит за изследване на бойните викове и музикалните сигнали – специфични психологически техники, представени във византийски военни трактати от времето на Македонската династия. Авторът привежда примери за прилагането им и прави сравнение с исторически източници от епохата.

Ergün Lafli представи римо-византийски военен текстил и облекла и техните производствени технологии в малоазийски контекст. За база на изследването авторът използва статуи, произхождащи от Едеса и Осроене, съхранявани в музея на гр. Sanliurfa, югоизточна Турция.

В представения на конференцията доклад, **Nafsika Vassilopoulou** обърна внимание върху вярата във византийското общество за божествената намеса на Св. Богородица при обсадите на Константинопол и Солун от османците XIV – XV в.

David Nicolle сподели мисли относно развитието на отношението в научните среди към изучаването на военната история в нейните многослойни аспекти. Първоначално според него това течение в историческото познание е считано като „политически некоректно“. Той изрази мнение, че постепенно е настъпила промяна в колективното научно мислене и че настоящата конференция ще допринесе за тази промяна в положителна насока.

Georgios Theotokis коментира представените в Стратегикона на Маврикий идеи за унищожаването на противниковата армия и договарянето на изгоден мир. Авторът изследва техните корени и прави сравнение помежду им през вековете.

James Gilmer представи изследване върху въпроса дали и доколко византийските генерали, в лицето на Флавий Велизарий и Алексий I Комнин, прилагат на практика препоръките от военните трактати. Авторът прави сравнение между препоръчаните в трактатите военни тактики и реалните действия на военните водачи, отразени в историческите хроники.

Christopher Lillington-Martin представи своето виждане за местоположението на битката при Дара в 530 г., базирано на изучаване на ландшафта и на писмените източници.

Giuseppe Hyeraci анализира историческа литература, възникнала на местно ниво в Калабрия в IX – XI в. Основавайки се на тези текстове авторът насочва внимание към ролята на светостта във военната култура на византийска Калабрия.

Tianyu Pang изнесе доклад, в който разглежда разпространението на два вида катапулти в Азия и Европа чрез Пътя на коприната. Авторът илюстрира разпространението на напредналите технологии, включително и военни, на Изтока и Запада по Пътя на коприната, оказвайки влияние върху еволюцията и развитието на цивилизациите.

Анастасия Чиждова изнесе доклад, представящ временна експозиция в Ермитажа на Санкт Петербург, озаглавена „Сокровища Аланского царства. К 1100-летию крещения Алании“ и осъществена между 20.12.2022 и 02.04.2023 г.

Durmuş Gür и **Cahit Karakök** представиха изследване върху псевдокуфически-

те надписи във византийски изображения на щитовете от XI – XIV в.

Recep Efe Çoban коментира конструкцията на лъковете на тюркските народи, обитаващи алтайския регион в VI – VIII в. Авторът представи пред участниците на конференцията въпроса дали ползваните лъкове са композитни или усилены.

Въз основата на изследване на артефакти **Martijn A. Wijnhoven** се опитва да установи дали късноримската традиция при технологиите за изработването на халчестиризници се запазва и през периода на ранното Средновековие (500 – 1000 г.).

Някои от докладите, представени на настоящата конференция, разглеждаха проблема за мечовете с византийски корени. Първият принадлежеше на **Илдар Каюмов**. Той беше посветен на меч от ранновизантийския период, спадащ към типа, обозначаван в науката като „Aradas-Kölked-Corinth“. Той е намерен при с. Волконка в областта на гр. Сочи, Русия, заедно с позлатена бронзова тока. Артефактите са датирани в периода края на VI – първата половина на VII в.

Вторият доклад, касаещ византийски меч, беше изнесен от **Zeno-Karl Pinter**. В него беше представен меч от музея в гр. Алба Юлия в Румъния. Артефактът е поставен в групата на мечовете тип „Garabonc“ с дата IX – X в.

Третият доклад от тази група, представен пред участниците на конференцията от **Стоян Попов** (член на Организационния комитет на конференцията), беше посветен на меч с византийски корени, датирани в X – XI в. Освен специфичната форма на предпазителя, мечът се отличава и с дължината на дръжката си, която го отнася към оръжията от типа „ръка и половина“.

Деян Рабовянов и Илияна Илиева представиха късносредновековна сабя от Историческия музей в гр. Казанлък, България.

Тя е датирана в XV – XVI в. съобразно реални паралели и съвременни изображения.

Докладът на **Florian Messner** беше посветен на историята на производството на мечове в Belluno, разположен в Долomitите, в гранична зона между Свещената римска империя и Венецианската република.

В доклада си **Timothy Dawson** направи анализ на наличната информация за ламеларния доспех, открит в Големия дворец в Константинопол през 30-те години на XX в. На база на тази информация авторът изказва мисли относно византийската оръжейна технология от периода преди събитията от 1204 г.

Валери Йотов разгледа взаимодействието между скандинавски и византийски предмети на въоръжението и снаряжението от периода X – XI в. в българските земи.

Юлия Степанова представи пред участниците в научния форум металния коланен накит, откриван във воински гробове от XI – XII в. в района на Горна Волга.

Manuel Frallicciardi показва колекция от елементи на въоръжението и военното снаряжение, открити при проучванията на замъците Salerno (1991 – 1993) и Mercato San Severino (2002 – 2006) в областта Кампания. Това са елементи от „corazine“ и „brigantine“, върхове на стрели, глави на боздугани, шпори, шипове-колтроп, каменни артилерийски проектили. Хронологията на представените артефакти обхваща XIII – XV в.

Christopher Szabó анализира традициите на хуните и маджарите в конната война с лък. Авторът набеляза и влиянието на тези народи с техните военни тактики върху военното дело на Византия.

Jean-David Richaud-Mammeri хвърли светлина върху личността на Алп Арслан по отношение на мотивацията зад войните в Анатолия по време на управлението му. Авторът представя тази мотивация, сравнявайки я

от гледна точка на султана, от една страна, и на мюсюлманските историци – от друга.

Georgia Graïkou представи пред участниците в конференцията иконографията на конните воители в селджукското и артукидското изкуство на Анатолия в XIII в.

Eleni Faka и **Petra Lučeničová** насочиха вниманието на участниците в конференцията към ръкописа „Varka ve Gülsah“ (Коня, XIII в.). Въз основа на богатите и подробни илюстрации авторите споделиха мисли за всекидневния и военния костюм на хората, както и военното им снаряжение и бойни тактики.

Manouchehr Moshtagh Khorasani обърна внимание на характеристиките и датировката на различните доспехи с ламелна конструкция от времето между Илханидския период и края на Тимуридския период. Сподели мисли относно кръглите стоманени пластини от различните типове персийски ламеларен доспех. Коментира и материалите, използвани при изработката на доспехите с ламеларна конструкция и тези за свързване на отделните ламели.

Някои участници в конференцията представиха по два доклада – самостоятелно и в съавторство. Такъв беше главния организатор на научния форум – **Paschalis Androudis**. Първият му доклад беше в съавторство с **Eleftheria Konstantinidou**. В него става дума за различните типове шлемове, открити във венецианския Халкис (Негропонте) в Евбея, Гърция. Вторият доклад, който **Paschalis Androudis** представи на конференцията, беше посветен на неизвестно до този момент „ранно“ леко оръдие, съхранявано в манастира Великата Лавра на Атон. То е датирано в XV – XVI в.

Другият участник в конференцията, представил два доклада, беше **Marco Merlo**. В първия си доклад той проследи накратко еволюцията на европейското защитно въоръжение през Средните векове. Вторият доклад

беше посветен на ранните „автоматични“ огнестрелни оръжия. **Marco Merlo** анализира екземпляри от XVII в., съхранявани в оръжейната на Palazzo Ducale във Венеция. На база на тези анализи авторът идентифицира и други представители на такова оръжие от музеи във Флоренция и Бреша.

Mark Charles Fissel обрисова накратко развитието на амфибийните военни действия във Византия и Средиземноморието. Авторът посочи континуитета и иновациите в еволюцията на този тип военни операции.

Fabio Romanoni представи пред участниците в конференцията използването на кораби за военни цели по реките и езерата на Северна Италия при военните конфликти от XII – XV в. Показа използваните типове кораби и методите на употреба на речните флоти във военни действия по тези земи в посочената времева рамка.

Докладът на **Калин Йорданов** постави на вниманието на участниците в конференцията вземането на части от човешки тела като военни трофеи в Светите земи и на Балканите през XII – XIII в. от противници на кръстоносците – селджушки турци, кумани и българи.

Francesco Dall’Aglio сподели мисли относно структурата на армията на цар Калоян (1197 – 1207). На базата на анализа на битки, схватки с участието на лека пехота, обсади, авторът показва смесения етнически характер на армията, прилагането на различни тактики и причините за успешните военни действия на българския владетел.

Ивелин Иванов представи виждане относно размерите на армиите във военните кампании на Балканите в периода XII – нач. на XIII в. Авторът достига до извода, че военните контингенти в този период са били с доста по-малък числен състав, отколкото се посочва в писмените извори.

Ioannis Sarantidis поднесе на вниманието на участниците в конференцията нова интерпретация на военната стратегия на имп. Мануил I Комнин в битката при Мириокефалон (септември 1176 г.). Посредством преизглеждане сведенията на Никита Хониат авторът направи опит да покаже оперативно-планиране и стратегическите цели на Мануил I; влиянията върху военната стратегия на императора; причините за поражението на византийската армия в битката.

Theocharis Alexopoulos говори за случаите на дуели, описани в произведенията на Теодор Продром и на т.нар. „Manganeios“ Продром от XII в.

Evangelos Zarkadas коментира сравненията между силата на франките и слабостта на гърците по време на военни действия, описвани в Морейската хроника.

Konstantinos MOUSTAKAS се сприя върху един от случаите на заселване на имперска територия и използване във византийската армия на големи групи чужденци. Става дума за бежанци от Крит, заселени в гр. Анея на устието на р. Меандър в последната четвърт на XIII в. Авторът изследва техните действия в тези погранични имперски територии.

George Michailidis представи и анализира обсадите по време на Първата гражданска война на Палеолозите и властването на Андроник III Палеолог. Авторът хвърли светлина върху похватите, техниките и резултатите от обсадите.

Докладът на **Piotr Ł. Grotowski** представи пример за изразяване на прикритото недоволство на местното гръцко православно население от франкската власт в създаденото в 1205 г. Атинско херцогство. Плод на това недоволство според автора са стенописите в църквата „Св. Петър“ в Kalyvia Kouvara (Атика), датирана в 1232/1233 г.

Raffaele D'Amato представи някои бележки върху византийската военна екипировка от втората половина на XIV в. Тези разсъждения са направени на базата на стенописните изображения на военни светци от Митрополията в Едеса, датирани в 1380 г.

Anastasios Papadopoulos коментира надписите върху остриетата на мечове от стенописни изображения от византийския културен кръг.

Errikos Maniotis и Theodoros Ntogkas представиха колективна находка от предмети на въоръжението, произхождаща от пиргоса на св. Никола в Ситония, Халкидики, п-в Митари. Находката се състои от фрагменти от извити остриета на сечаци оръжия, върхове на проектили за арбалет и стрелометна машина, както и части от арбалет или стрелометна машина. Представените предмети на въоръжението са датирани в XIV в.

Докладът на **Nikolaos Kanellopoulos** беше посветен на късновизантийската тежка конница. В него авторът коментира обучението, тактиката, въоръжението, използваните коне и какви опити са били правени за подобряване на военното представяне на тези подразделения. Засегнато беше и становището, че византийската тежка конница е считана за по-слаба от западната тежка кавалерия.

Stavroula Solomou коментира въпроса за звуците, свързани с военните действия. За целта авторката изследва историографски текстове от Палеологовия период.

Базирайки се главно върху т.нар. „Хроника на Токо“, **Brendan Osswald** представи изследване, посветено на действията и поведението на Карло I Токо като военачалник. Авторът коментира начина, по който той организира армията си, подготвя се и води война и участва физически в сраженията.

Докладът на **Simone Lombardo** беше посветен на военните действия по вода между венецианци и генуезци в хода на войната

за Киоджа, между 1379 и 1380 г. За първи път тук е използвана артилерия, качена на борда на кораби в значително количество.

В своя доклад **Filippo Vaccaro** изследва стратегията на морската блокада и нейното развитие през XIV – XV в. Изследването е направено на база анализ на документи от генуезките архиви и на венецианския сенат, относно генуезката блокада на Бософора в 1350 г. и блокадата на Генуа от каталаните в 1450 г.

Katerina B. Korre спря вниманието на участниците в конференцията върху т.нар. *stradioti* – наемни кавалеристи, появили се в модерна Гърция в XIX в. Авторката се опитва да събере, документира и да интерпретира сведенията за тази социална категория.

Невян Митев представи наскоро публикувани и необнародвани предмети на въоръжението, свързани с кампаниите на Владислав III Ягело на Балканите през 1443 – 1444 г. Заедно с това обърна внимание и на такива, чиято връзка с тези събития поражда въпроси и съмнения.

На базата на литературни свидетелства, датиращи от средата на XIV в., **Andrea Babuin** изрази убеденост, че въвеждането на огнестрелното оръжие във Византия трябва да се свали надолу във времето. Това беше и основната теза на този автор, представена на конференцията.

Katerina Manousou-Ntella прави опит да сравни все още съществуващите оръдейни позиции по стените на крепостта на Родос с тези от графични изображения на пътешественици от Османския период. Авторката коментира и оцелели тежки огнестрелни оръжия от Родос и други части на Европа.

Fabrizio Antonio ANSANI се опита да анализира производството на огнестрелни оръжия в Южна Италия през късния XV в. Авторът се опира върху богато илюстрираната „Книга на въоръженията“ на крал Феранте от Неапол.

Очаква се докладите от конференцията да бъдат публикувани в издание с помощта на „Hellenic Organization of Cultural Resources Development (H.O.C.R.E.D.)“, отдел на Министерството на културата на Република Гърция.

Доц. д-р Стоян Попов,
Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“,
stoyan_popov@uni-plovdiv.bg